

RAZŠIRJENOST TOBAKA, ALKOHOLA IN DRUGIH DROG MED DOLENJSKIMI MLADOSTNIKI NA PODLAGI RAZISKAVE ESPAD

ESPAD SURVEY ON THE USE OF TOBACCO, ALCOHOL AND OTHER DRUGS AMONG ADOLESCENTS IN THE DOLENJSKA REGION

Doroteja Kuhar¹, Marjetka Hovnik-Keršmanč²

Prispelo: 30. 11. 2009 - Sprejeto: 30. 3. 2010

Izvirni znanstveni članek
UDK613.81/.84:61-053.2(497.434)

Izvleček

Namen: Z raziskavo smo želeli oceniti stanje na področju uživanja drog pri dolenjskih mladostnikih in trend na tem področju v zadnjih štirih letih.

Metode: Ciljna populacija so bili dijaki 1. letnikov dolenjskih srednjih šol, rojeni leta 1991, ki so anonimno odgovarjali na vprašalnik ESPAD. Vzorec je bil reprezentativen za vse tipe šol in za oba spola. Rezultate smo primerjali z rezultati istoimenske raziskave iz leta 2003, prav tako izvedene na Dolenjskem.

Rezultati: Najpogosteje uporabljeni drogi sta bili alkohol in tobak. 61 % dijakov je vsaj enkrat v življenju že kadilo tobak, v zadnjem mesecu je 11 in več cigaret dnevno pokadilo 7 % dijakov. 95 % dijakov je že pilo alkohol, več kot polovica jih je že bila opitih, 24,5 % v zadnjih 30 dneh. 17 % dijakov je vsaj enkrat poskusilo marihuano ali hašiš, hlape je že vdihavalo 12 % dijakov, pomirjevala, ki jih ni predpisal zdravnik, pa so vzeli 3 % vprašanih. Druge nedovoljene droge je že poskusilo 0,5–4 % dijakov.

Zaključek: V zadnjih štirih letih se je med dolenjskimi mladostniki povečala raba alkohola in nekaterih nedovoljenih drog, medtem ko se je delež rednih kadilcev med njimi znižal.

Ključne besede: mladostniki, Dolenjska, droge, alkohol, tobak, marihuana, hlapi, pomirjevala, ekstazi, opitost

Original scientific article
UDC 613.81/.84:61-053.2(497.434)

Abstract

Aim: The purpose of the study was to assess the prevalence of drug use in 15-16-year old students in the region of Dolenjska, and to identify the trends of drug use over the past four years.

Methods: The target population included students born in 1991 who answered the anonymous ESPAD questionnaire. The sample was representative of students of both sexes and of all types of secondary schools. The findings were compared with the results obtained by the ESPAD survey conducted in the Dolenjska region in 2003.

Results: Alcohol and tobacco were the most frequently used drugs. Sixty-one percent of 15-16-year-old students reported the use of tobacco; 7% smoked 11 or more cigarettes per day in the previous month. Ninety-five percent of respondents reported drinking alcohol beverages in their lifetime; more than a half of them experienced drunkenness; 24.5 % in the last 30 days. The prevalence of lifetime marijuana use was 17 %; the prevalence for the use of inhalants was 12 %, and for tranquillizers or sedatives obtained without a doctor's prescription, 3 %. The prevalence for the use of other illegal drugs ranged between 0.5% and 4 %.

Conclusion: The use of alcohol and some illegal drugs increased over the past four years, but the proportion of students who regularly smoked tobacco decreased.

Key words: adolescents, the region of Dolenjska, drugs, alcohol, tobacco, marijuana, inhalants, tranquillisers, ecstasy, drunkenness

¹Zavod za zdravstveno varstvo Novo mesto, Mej vrti 5, Novo mesto

²Zavod za zdravstveno varstvo Kranj

Kontaktni naslov: e-pošta: doroteja_kuhar@msn.com

1 Uvod

Natančno odgovoriti na vprašanje, kaj so droge, ni preprosto. Prisotne so v vseh kulturah, posamezne so značilne za določene narode. Pomenijo nevarnost za posameznika in družbo, saj vplivajo na mišljenje, čustvovanje in vedenje. A kljub številnim znanim učinkom in škodi, ki jo hitro povzročijo, človek še vedno posega po njih. Zato, ker so tukaj, in zato, ker na hitro prinašajo ugodje, za katerega se je sicer treba potruditi. Kljub številnim razlikam imajo vsi ljudje potrebo po preživetju, sprejetosti in ljubezni, svobodi, moči in zabavi (1, 2).

Uporaba drog je ena od oblik tvegane vedenja, s katero mladostnik išče razumevanje in odobravanje predvsem v družbi lastne generacije. Uporablja jo zlasti pod vplivom pritiskov z dveh strani: sveta odraslih in sveta vrstnikov, v katerem pogosto veljajo drugačna pravila, vrednote, oblike vedenja in komuniciranja, kot jih zapovedujejo odrasli (3). Zato je poseganje po drogah problem, ki mu veliko držav posveča posebno pozornost. S tem namenom je bila narejena že vrsta raziskav, ki naj bi ponudile čim več informacij o vzorcih uživanja drog (4–7). Ena od njih je tudi evropska raziskava o razširjenosti alkohola in preostalih drog med srednješolsko mladino, imenovana ESPAD, ki ima izvor na Švedskem. Pobudo zanjo je dal Švedski svet za informacije o alkoholu in drugih drogah (CAN), ki že petindvajset let vsako leto izvaja raziskavo o razširjenosti uživanja različnih drog med učenci 9. razredov osnovnih šol (8). Raziskava, ki ima enotno metodologijo (vprašalnik, čas ankete, velikost vzorca, starost anketirancev itd.), je leta 1995 prvič stekla v šestindvajsetih evropskih državah, med katerimi je bila tudi Slovenija. Čez štiri leta (leta 1999) je v njej sodelovalo že 31 evropskih držav, v Sloveniji pa so poleg nacionalne raziskave potekale še tri regijske (Maribor, Nova Gorica in Kranj) ter raziskava za mesto Ljubljana. V letu 2003 so raziskavo izvedli v 35 evropskih državah, v Sloveniji pa so se nacionalni raziskavi pridružile vse zdravstvene regije razen Murske Sobotice. Tudi v letu 2007 je sodelovalo 35 evropskih držav ter v Sloveniji ponovno vse zdravstvene regije razen Murske Sobotice.

Dolenjska je prvič sodelovala v raziskavi ESPAD leta 2003. Takrat so rezultati pokazali, da sta najpogostejši drogi, po kateri so posegali dolenjski dijaki, rojeni leta 1987, alkohol in tobak. 66 % dijakov, starih od 15 do 16 let, je že kadilo tobak, 93 % jih je že poskusilo alkohol, 70 % dijakov je že bilo opitih, 37 % v zadnjih 30 dneh. Med nedovoljenimi drogami je bila najbolj priljubljena marihuana, o njeni rabi je poročalo 25 % vprašanih.

Delež dijakov, ki so marihuano uživali v zadnjih 30 dneh, je bil 10-odstoten. Hlape je vdihavalo 14 % dijakov, pomirjevala, ki jih ni predpisal zdravnik, pa je že vzelo 6 % vprašanih. V primerjavi z vrstniki iz drugih predelov Slovenije je bila leta 2003 raba dovoljenih drog, kot sta tobak in alkohol, med dijaki dolenjskih srednjih šol, rojenih leta 1987, bolj razširjena, raba nekaterih nedovoljenih drog, kot so amfetamini, ekstazi ter kombinacija alkohola s tabletami, pa manj razširjena od slovenskega povprečja (9).

Z namenom, da bi prispevali k večjemu poznavanju razsežnosti uporabe drog med dolenjskimi mladostniki, smo si za cilje raziskave, ki smo jo opravili leta 2007, zastavili: oceniti stanje na področju uživanja dovoljenih drog (alkohol in tobak) in nekaterih nedovoljenih drog med dolenjskimi dijaki, ugotoviti, ali glede tega obstajajo razlike med dolenjskimi dijaki in dijakinjami, ter ugotoviti trend v uživanju drog pri dolenjskih dijakih v zadnjih štirih letih.

2 Metode

V šolskem letu 2006/2007 je bilo v prvi letnik srednjih šol (gimnazije, srednje tehniške in strokovne šole, srednje in nižje poklicne šole) na Dolenjskem vpisanih 1779 dijakov, vsi so bili vključeni v raziskavo. Od teh je bilo 333 dijakov izbranih v nacionalni vzorec; anketiral jih je Klinični inštitut za medicino dela, prometa in športa, ki je po koncu raziskave podatke posredoval regiji, da smo jih lahko vključili v analizo. Sodelavci Zavoda za zdravstveno varstvo Novo mesto pa smo sami anketirali 1446 dijakov (tabela 1 prikazuje njihovo razdelitev po posameznih srednjih šolah na Dolenjskem). Zaradi primerljivosti rezultatov z mednarodno oziroma nacionalno raziskavo ter z regijskimi raziskavami so bili obdelani le podatki dijakov, rojenih leta 1991.

Anonimno anketiranje je potekalo od 29. marca do 2. aprila 2007 (30 dni po koncu vseh počitnic in praznikov), izvedli pa smo ga zaposleni na Zavodu za zdravstveno varstvo Novo mesto. Za anketiranje smo uporabili slovensko inačico vprašalnika ESPAD, ki ga je na osnovi angleške (razvila jo je mednarodna skupina v koordinaciji dr. B. Hibella in B. Andersona, CAN Stockholm) pripravila mag. Eva Stergar (vodja vseh dosedanjih raziskav ESPAD v Sloveniji). Vprašalnik je obsegal 56 vprašanj in so ga dijaki v povprečju izpolnjevali 40 minut. Zanesljivost zbranih podatkov smo ocenili s konsistenco odgovorov na različna vprašanja o isti temi. Zbrani podatki so pokazali zadostno stopnjo zanesljivosti, razen za

Tabela 1. Šole in dijaki, vključeni v raziskavo, Dolenjska, 2007.

Table 1. Schools and students included in the survey, the Dolenjska region, 2007.

Tip šole /Type of school	Število sodelujočih razredov /Number of participating classes	Število sodelujočih dijakov /Number of participating students (N=1446)			% sodelujočih v raziskavi (N) /Response rate in % (N)		
		Fantje /Boys	Dekleta / Girls	Skupaj	Fantje /Boys	Dekleta /Girls	Skupaj
Nižja poklicna /2.5-year vocational school	2	18	8	26	55 (10)	100 (8)	68 (18)
srednja poklicna /3-year vocational school	17	311	44	355	87 (271)	67 (29)	84.5 (300)
Srednja tehniška in strokovna /4-year technical school	23	301	269	570	95 (286)	93 (250)	94 (536)
Gimnazija / grammar school	17	183	312	495	81 (148)	89 (278)	86 (426)
SKUPAJ/TOTAL	55	813	643	1446	88 (715)	88 (565)	88 (1280)

opitost (15 %) in vdihavanje hlapov (8 %), pri katerih je delež nekonsistentnih odgovorov presegal 5 %. Delež nekonsistentnih odgovorov se je med dekleti in fanti značilno razlikoval. Dekleta so bolj konsistentno odgovarjala na vprašanja o pogostosti pijanosti in uporabi marihuane, fantje pa so bolj konsistentno odgovarjali na vprašanja o uporabi pomirjeval ali sedativov brez zdravnikovega recepta ter o uživanju kombinacije alkohola s tabletami.

Veljavnost zbranih podatkov smo ocenili na osnovi manjkajočih odgovorov. Ta je bil pri vseh vprašanih nižji od 5 %. Še najvišji je bil pri vprašanih o uživanju vina (0,7 %), alkohola (0,5 %) ter pogostosti opitosti (0,5 %).

Odkritosrčnost dijakov smo preverjali neposredno (dijake smo vprašali, ali bi priznali, da uživajo marihuano). Le 4 % dijakov prav gotovo ne bi priznali uživanja marihuane.

Statistično analizo smo naredili s programom SPSS za operacijski sistem Windows (verzija 15.0). Uporabili smo podprogram Cross-tabs, s pomočjo katerega smo izračunali tabele dvo- in večrazsežne frekvenčne porazdelitve ter statistike, ki omogočajo sklepanje o povezanosti spremenljivk. Za sklepanje o povezanosti

smo uporabili hi-kvadrat test, o tesnosti zveze smo sklepali na podlagi kontingenčnega koeficienta (C), za raven značilnosti pa smo vzeli stopnjo značilnosti oziroma $p < 0,05$ (10).

3 Rezultati

3.1 Uživanje drog v življenju

4,5 % dolenjskih dijakov ni še nikoli v življenju poskusilo nobene droge. Po alkoholni pijači je že poseglo 95 % dijakov (40 % 40-krat ali pogosteje, kar jih uvršča v kategorijo pogostih pivcev), po cigareti pa 61 % (22 % 40-krat in pogosteje, kar kaže, da je kajenje pri njih že razširjena navada) (tabela 2). Že vsaj enkrat se je opilo 54 % dijakov (4 % 40-krat ali pogosteje). Po kateri koli nedovoljeni drogi je že poseglo 19,5 % dijakov, po marihuani 17 %, po hlapih 12 %, po ekstaziju 3 % in po pomirjevalih, ki jih ni predpisal zdravnik, 3 % dijakov. Nekateri dijaki so droge tudi kombinirali: skupaj je alkohol in pomirjevala zaužilo 5 % dijakov (pogosteje dekleta – 7% – kot fantje – 4%; $\chi^2 = 18,542$; $p = 0,029$; $C = 0,115$).

Med dekleti in fanti ne obstaja statistično značilna razlika v deležu dijakov, ki so posegli po posamezni drogi. Statistično značilno razliko smo našli le pri alkoholu, saj je več deklet (95 %) kot fantov (94 %) v življenju že poskusilo alkohol ($\chi^2 = 64,903$; $p < 0,0001$; $C = 0,213$) ter v kategoriji »opiti«; že opitih je bilo več fantov (63 %) kot deklet (55 %) ($\chi^2 = 42,548$; $p < 0,0001$; $C = 0,173$).

3.2 Uživanje drog v zadnjem letu

Alkoholne pijače je v zadnjem letu vsaj enkrat pilo 89 % dijakov, vsaj enkrat pa je bilo opitih 45 %

dijakov (tabela 3). Marihuano je v zadnjem letu kadilo 13,5 % dijakov, po ekstaziju sta posegla 2 %, hlape pa je v tem času vdihavalo 7 % dijakov. Za zadnje leto med dekleti in fanti ni bilo statistično značilne razlike v deležu tistih, ki so posegli po posamezni drogi. Statistično značilno razliko smo našli le pri alkoholu, saj je več deklet (89,3 %) kot fantov (89,2 %) v zadnjem letu poskusilo alkohol ($\chi^2 = 76,708$; $p < 0,0001$; $C = 0,231$), ter v kategoriji »opiti«; opitih je bilo več fantov (49 %) kot deklet (41 %; $\chi^2 = 37,640$; $p < 0,0001$; $C = 0,165$).

Tabela 2. Pogostost rabe droge v vsem življenju (v %), Dolenjska, 2007.

Table 2. Frequency of drug use in whole life (%), the region Dolenjska, 2007.

Droga / Drug	Pogostost rabe droge / Number of occasions in whole life						
	0	1–2	3–5	6–9	10–19	20–39	40+
Tobak / Cigarettes	38,9	18,5	5,7	4,6	5,3	5,0	22,1
Alkohol / Alcohol							
Katera koli alkoholna pijača / Any alcoholic beverage	5,4	8,1	8,4	12,5	12,8	12,5	40,3
Bil/a pijan/a / Drunkenness	45,8	22,0	14,2	5,5	5,3	3,2	4,0
Druge droge / Other drugs							
Marihuana / Marijuana	82,6	7,1	2,3	2,3	1,7	1,4	2,6
Ekstazi / Ecstasy	97,1	1,5	0,3	0,4	0,3	0,2	0,2
Vdihavanje hlapov / Inhalants	87,9	6,5	2,4	0,9	0,7	0,5	1,1

Tabela 3. Pogostost rabe drog v zadnjih 12 mesecih (v %), Dolenjska, 2007.

Table 3. Frequency of drug use in the past 12 month (%), the region Dolenjska, 2007.

Droga / Drug	Pogostost rabe droge / Number of occasions in the past 12 month						
	0	1–2	3–5	6–9	10–19	20–39	40+
Alkohol/Alcohol							
Katerakoli alkoholna pijača / Any alcoholic beverage	10,9	14,5	13,8	12,6	16,1	10,6	21,4
Bil/a pijan/a / Drunkenness	54,8	25,2	9,3	4,6	2,9	1,5	1,7
Druge droge/Other drugs							
Marihuana / Marijuana	86,5	5,2	2,6	1,9	1,4	1,0	1,4
Ekstazi / Ecstasy	97,7	0,9	0,5	0,2	0,4	0,2	0,1
Vdihavanje hlapov / Inhalants	92,3	3,8	1,3	1,2	0,7	0,2	0,5

3.3 Uživanje drog v zadnjem mesecu

V zadnjem mesecu pred anketo je po alkoholnih pijačah vsaj enkrat poseglo 74 % dijakov (tabela 4). Dijaki so najpogosteje posegali predvsem po vinu (56 %), pivo jih je pilo 49 %, t. i. alkopop pijače (to so sladke pijače s 4–6 % alkohola) 47 % ter žgane pijače 31 %. V tem obdobju sta bila vsaj desetkrat opita 2 % dijakov, 6 % pa jih je priznalo tako pogosto pitje »rund«. Po marihuani je poseglo 8 %, po ekstaziju 1 %, hlape pa so vdihavali 4 % dijakov. Cigarete je redno (več kot eno na teden) kadilo 22 % dijakov, med njimi jih je 80 % pokadilo najmanj eno cigareto na dan.

Fantje so statistično značilno pogosteje posegali po alkoholnih pijačah kot dekleta ($\chi^2 = 69,620$; $p < 0,0001$, $C = 0,221$). Tako opijanje ($\chi^2 = 33,683$; $p < 0,0001$, $C = 0,156$) kot pitje »rund« ($\chi^2 = 46,448$; $p < 0,0001$, $C = 0,181$) pa je bilo statistično značilno bolj razširjeno med fanti kot dekleti.

Na desetstopenjski lestvici opitosti (od 1 – »le malo dobre volje« – do 10 – »tako zelo, da nisem mogel stati«) je svojo zadnjo opitost več kot tretjina (37 %) tistih, ki so že bili opiti, označila s 5 ali več, med njimi je bilo statistično značilno več fantov (41 %) kot deklet

(32 %; $\chi^2 = 22,225$; $p = 0,023$, $C = 0,127$).

Glede možnih učinkov alkohola je največ dijakov kot »pozitivno« videlo to, da se pod njegovim vplivom zelo zabavajo (68 %), sledili so občutek prijateljstva in družabnosti (61 %), »pozabil na težave« (59,0 %), sproščenost (55 %) in »biti srečen« (31 %). Največ »negativnih posledic« pitja alkohola pa so dijaki pripisali škodi, ki jo povzroča alkohol zdravju (61 %), sledili so »maček« (55 %), »bilo bi mi slabo« (51 %), »storil bi nekaj takega, kar bi kasneje obžaloval« (40 %), »zabredel bi v težave s policijo« (23 %) in »ne bi mogel nehati piti« (20 %).

Dijaki so že izkusili probleme zaradi pitja alkohola, in sicer: probleme s starši (16 %), nezgodo ali poškodbo (13 %), prepir ali prerekanje (10 %), prerivanje ali pretep (10 %), drugo redkeje.

3.4 Starost ob prvem stiku z drogo

Z večino dovoljenih drog (izjema so žgane pijače) se je največ dijakov prvič srečalo do 11. leta starosti, v naslednjih starostnih skupinah pa se je delež prvega stika zmanjševal (slika 1). Največ dijakov je začelo redno kaditi pri 15. letih. Prvi stik z žganimi pijačami

Tabela 4. Pogostost rabe droge v zadnjih 30 dneh (v %), Dolenjska, 2007.

Table 4. Frequency of drug use in past 30 days (%), the region Dolenjska 2007.

	Pogostost rabe droge v zadnjih 30 dneh / Number of occasions in the past 30 days						
	0	1–2	3–5	6–9	10–19	20–39	40+
Alkohol/Alcohol							
Katera koli alkoholna pijača / Any alcoholic beverage	26,3	23,9	18,8	12,2	8,6	5,3	4,9
Pivo / Beer	42,4	26,4	14,9	7,4	4,8	2,0	2,1
Alkopop pijače /	44,9	27,5	14,1	6,3	3,8	2,2	1,2
Vino / Wine	38,1	25,2	15,0	8,1	6,0	3,7	3,9
Druge droge/Other drugs							
Marihuana / Marijuana	91,6	3,9	1,6	1,1	0,7	0,7	0,4
Ekstazi / Ecstasy	98,7	0,5	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2
Vdihavanje hlapov / Inhalants	96,2	1,7	0,8	0,5	0,3	0,2	0,3

	Število pokajenih cigaret na dan v zadnjih 30-ih dneh / Number of cigarettes per day in the past 30 days						
	0	<1/ teden/ per week	<1/dan/per day	1–5 /dan/ per day	6–10 /dan/ per day	11–20 /dan/ per day	21+/dan/ per day
Cigarette / Cigarettes	67,9	10,4	4,5	10,3	4,8	3,8	2,8

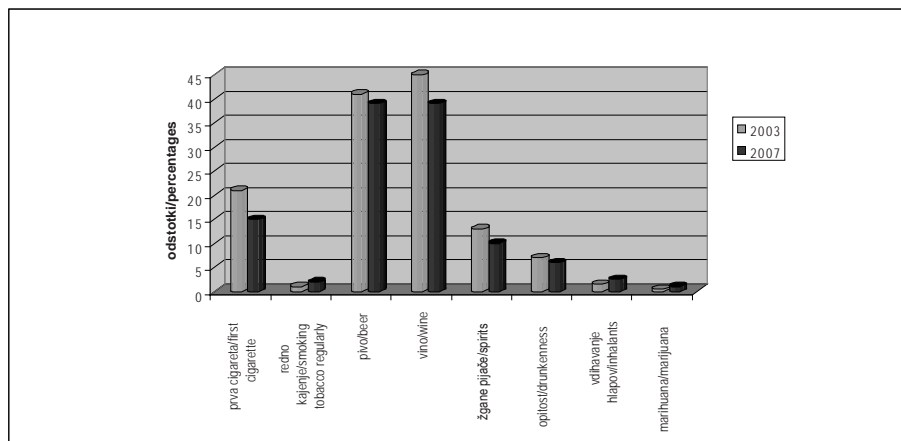
se je v največ primerih zgodil pri 14., prva opitost pa pri 15. letih. Z amfetamini in vdihavanjem hlapov so se dijaki v glavnem srečali do 11. leta starosti, z drugimi drogami pa nekoliko kasneje, z marihuano v glavnem pri 15.

Fantje so po pivu ($\chi^2 = 27,465$; $p < 0,001$, $C = 0,140$), »alkopop« pijačah ($\chi^2 = 35,469$; $p < 0,0001$, $C = 0,160$), vinu ($\chi^2 = 30,562$; $p = 0,001$, $C = 0,149$), žganih pijačah ($\chi^2 = 43,738$; $p < 0,0001$, $C = 0,177$) ter marihuani

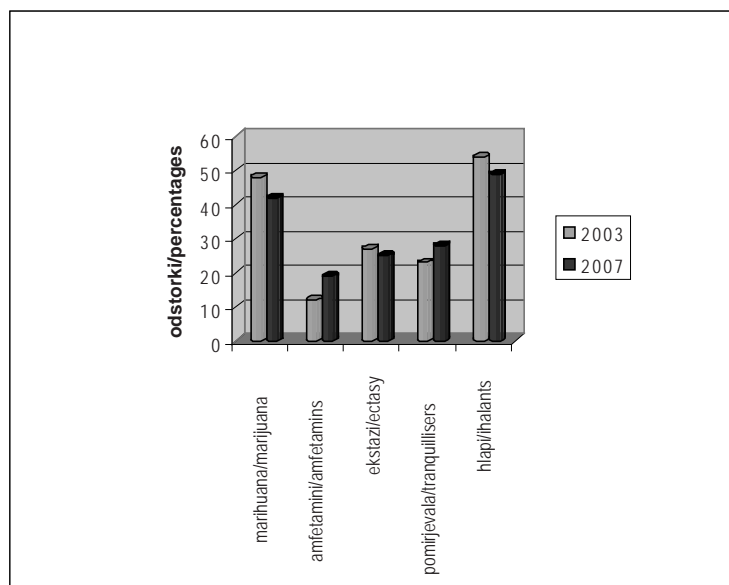
($\chi^2 = 23,848$; $p = 0,002$, $C = 0,130$) prvič posegli mlajši kot dekleta. Mlajši so bili tudi, ko so bili prvič opiti ($\chi^2 = 38,174$; $p < 0,0001$; $C = 0,165$).

3.5 Dostopnost drog

Dijaki so v raziskavi iz leta 2007 ocenjevali droge kot precej oziroma zelo lahko dostopne v naslednjih deležih (Slika 2):

Slika 1: Prvi stik z drogo pred dopolnjenim 12. letom starosti, Dolenjska, 2003 in 2007.
Figure 1: First drug use before the age of twelve, the region of Dolenjska 2003 and 2007.

Slika 2: Zaznana dostopnost drog (odgovori »precej lahko« in »zelo lahko«), Dolenjska, 2003 in 2007.
Figure 2: Perceived availability of drugs (answers »fairly easy« and »very easy«), the region of Dolenjska 2003 and 2007.

3.6 Uživanje drog med prijatelji in sorojenci

Raziskava je pokazala, da je raba drog razširjena tudi med prijatelji in starejšimi sorojenci. 36 % dijakov je navajalo, da imajo prijatelje, med katerimi večina kadi cigarete, in 30 %, da imajo starejše sorojence (brate ali sestre), ki kadijo cigarete. 56 % dijakov je poročalo, da imajo prijatelje, med katerimi večina pije alkoholne pijače, 17 % dijakov pa, da imajo prijatelje, med katerimi se večina opija. 52 % dijakov je poročalo, da imajo starejše sorojence, ki pijejo alkoholne pijače, 9,5 % pa jih je že videlo opite. Za druge droge je 12 % dijakov navajalo, da imajo vsaj nekaj prijateljev, ki kadijo marihuano, 2,5 %, da imajo prijatelje, ki uživajo ekstazi, in 3 %, da imajo prijatelje, ki vdihavajo hlapce. 5 % dijakov pa je poročalo, da imajo starejše sorojence, ki kadijo marihuano.

4 Razprava

Z raziskavo o alkoholu in drugih drogah med srednješolsko mladino smo se na Dolenjskem leta 2007 že drugič priključili Evropski raziskavi o alkoholu in ostalih drogah med šolsko mladino. To nam omogoča, da Dolenjsko glede rabe drog umestimo v slovenski in tudi v evropski prostor, hkrati pa spremljamo štiriletni trend v rabi posameznih drog pri dijakih dolenjskih srednjih šol. Zbrani podatki so pokazali zadostno stopnjo zanesljivosti, razen pri opitosti in vdihavanju hlapov, pri katerih je delež nekonsistentnih odgovorov presegal 5 %. To je treba upoštevati pri interpretaciji rezultatov, vezanih na opitost in vdihavanje hlapov.

Mnogi avtorji opozarjajo na pojav drugačne obolevnosti in problematike pri šolskih otrocih in mladini v zadnjih desetletjih. Poleg klasične patologije se z vse večjo intenzivnostjo pojavlja tudi tako imenovana nova obolevnost, ki se kaže v različnih oblikah tveganega vedenja. Eno od takih vedenj opredeljuje tudi uporaba drog. Mladostniki so zaradi izjemne intenzitete in raznolikosti dejavnikov, ki so jim izpostavljeni med odraščanjem, še posebej ranljiva skupina (11).

V Sloveniji je bilo narejenih že več raziskav o razširjenosti drog med mladostniki, raziskava ESPAD je samo ena od njih (12–17). Rezultati ESPAD Dolenjska 2007 so pokazali, da sta med dolenjskimi mladostniki najbolj razširjeni dovoljeni drogi alkohol in tobak, med nedovoljenimi drogami pa marihuana. Tako sliko kažejo tudi rezultati v preostalih zdravstvenih regijah, ki so sodelovale v raziskavi. Primerjava razširjenosti rabe posameznih drog med Dolenjsko in drugimi slovenskimi zdravstvenimi regijami je Dolenjsko po kajenju cigaret v zadnjem mesecu uvrstila na prvo

mesto, po uživanju alkohola vsaj enkrat življenju pa na tretje mesto za zdravstvenima regijama Maribor in Ravne na Koroškem. Po uporabi marihuane in hlapov vsaj enkrat življenju je Dolenjska na dnu lestvice (18–24).

Primerjava rezultatov Dolenjske, slovenskega povprečja in povprečja vseh držav, ki so sodelovale v raziskavi ESPAD 2007, je takšna (8):

- po uživanju alkohola vsaj enkrat v življenju, v zadnjem letu in v zadnjem mesecu spada Dolenjska med najbolj obremenjena območja in prekaša tako slovensko povprečje kot tudi povprečje držav ESPAD 2007 ter se tako približuje državam z visoko prevalenco uživanja alkohola v zadnjem mesecu, kot sta Avstrija in Danska;
- tudi po kajenju cigaret vsaj enkrat v življenju spada Dolenjska med najbolj obremenjena območja, med katerimi zavzemajo vodilno mesto Avstrija, Bolgarija in Češka;
- po uporabi marihuane vsaj enkrat v življenju pa se je Dolenjska uvrstila med najmanj obremenjena območja.

Raziskava ESPAD Dolenjska 2007 je pokazala tudi razlike glede uživanja nekaterih drog po spolu. Te nekateri avtorji utemeljujejo predvsem z biološkimi dejavniki, kot so genetski, hormonski in fizični. Drugi poudarjajo tudi pomen okolja, v katerem starši naučijo oziroma na neki način prenesejo na otroka pravila in pričakovanja družbe. Socialno-psihološka teorija pravi, da nastanejo razlike med spoloma kot stranski produkt socialnih interakcij, kot npr. različna dominacija moških in žensk v posameznih socialnih vlogah (25).

V zadnjih štirih letih se je razširjenost nekaterih drog med dolenjskimi dijaki povečala, drugih pa zmanjšala. Z naštetimi drogami so se dijaki v življenju srečali pogosteje kot pred štirimi leti: z alkoholom za 2 %, s kokainom za 3 %, s krekom in s heroinom pa za 1 %. Zmanjšal se je delež dijakov, ki so v življenju že poskusili tobak (za 6 %), marihuano (za 9 %), vdihavali hlapce (za 2 %) ter poskusili kombinacijo alkohola s tabletami (za 1,5 %). Tudi podatki, ki se nanašajo na uživanje drog v zadnjih 12 mesecih, to je v letu, ko so mladostniki končevali osnovno in začeli obiskovati srednjo šolo, so pokazali porast uživanja alkohola za 4 %, medtem ko se je uporaba marihuane zmanjšala za 7 %.

Podatki glede uživanja drog zadnjih 30 dni pred anketo pa so naslednji: uporaba alkohola se je povečala za 10 %, pitje t. i. »rund« za 7 % in vdihavanje hlapov za 0,4 %, medtem ko se delež rednega kajenja znižal za 1 % ter uporaba marihuane za 3 %. V štirih letih se je spremenil tudi odnos mladostnikov do alkohola, saj je v zadnji raziskavi alkoholu pripisoval pozitivne

učinke višji odstotek dijakov. Dijaki so podobno kot pred štirimi leti poudarjali, da se pod vplivom alkohola lahko predvsem dobro zabavajo.

Na podlagi naših rezultatov še ne moremo govoriti o pomembnih premikih glede uživanja drog pri dolenskih mladostnikih. Kot pozitiven premik pa ocenjujemo zniževanje odstotka vsakodnevnih kadilcev med dijaki in tudi med osnovnošolci (26–28). Za mladostnika je kajenje še posebej škodljivo zaradi hitre zasvojenosti z nikotinom, ki lahko nastane že po prvih dneh ali tednih občasnega kajenja. Dokazano je, da je 80–90 % odraslih kadilcev postalo rednih kadilcev pred koncem najstniškega obdobja (29). Raziskave o razširjenosti kajenja v Sloveniji kažejo upad deleža kadilcev med odraslimi, ki se je umiril po letu 2001. Nazadnje je delež kadilcev padel predvsem v letih pred sprejetjem Zakona o omejevanju uporabe tobačnih izdelkov (leta 1996) in po njem. Zakon je določil ukrepe za omejevanje uporabe tobačnih izdelkov in ukrepe za preprečevanje njihovih škodljivih vplivov za zdravje (30–32). Po prenovi zakona leta 2007 se je delež kadilcev med odraslimi prebivalci Slovenije v primerjavi z letom 2006 zmanjšal za 17 % (33, 34).

Pogostost uživanja alkohola ter pogostost opijanja pa kažeta na stanje v družbi, družini in stanje individualnih vrednot (35). Znano je, da spada Slovenija po potrošnji alkohola v sam svetovni vrh. Registrirana poraba je v letu 2007 znašala približno 9,5 litrov čistega alkohola na prebivalca, neregistrirana pa vsaj še dodatnih pet litrov čistega alkohola (36). V dolenski regiji je pridelava alkoholnih pijač zelo razširjena, zato so ljudem, tako odraslim kot mladim, lahko dostopne. Že raziskava Z zdravjem povezan vedenjski slog iz leta 2001, ki je vključevala odrasle prebivalce Slovenije, stare 25–64 let, je pokazala, da je na Dolenjskem najvišji delež oseb, ki vsak dan uživajo alkoholne pijače (37).

Mladostniki med nedovoljenimi drogami najprej posežejo po marihuani, predvsem zaradi razmeroma lahke dostopnosti kot tudi razmeroma lahkotnega družbenega pojmovanja (ne)škodljivosti njenega uživanja (38, 39). Tudi podatki Poročila s področja prepovedanih drog v Sloveniji iz leta 2009 kažejo, da je marihuana ena najbolj priljubljenih nedovoljenih drog, takoj za heroinom; uživalo jo je 2,6 % oseb, starih od 15 do 64 let, torej 4,8 % moških in 1,3 % žensk (40). V državah Evropske unije (EU) je bilo po oceni v letu 2007 74 milijonov (22,1 %) uživalcev marihuane (starih od 15 do 64 let), od tega 19 milijonov (30,5 %) mladih v starosti od 15 do 24 let. Marihuana je bila kot primarna droga navedena pri približno 20 % vseh primerov zdravljenja, kar jo je uvrstilo na drugo mesto za heroinom (41).

5 Zaključek

Zloraba drog in zasvojenost spadata v širše področje duševnega zdravja oziroma (ne)zdravja. (42). S pomočjo raziskav o razširjenosti rabe drog in dejavnikov, ki nanjo vplivajo, poskušamo vzpostaviti boljše razumevanje nekaterih vedenjskih navad mladostnikov. To so tudi izhodišča za pridobitev kakovostnih usmeritev za pripravo programov krepitev zdravja in vzgoje za zdravje v šolah in drugih okoljih, s katerimi lahko vplivamo na izboljšanje zdravja otrok in mladostnikov (43). Za uspešno izvajanje ukrepov za zmanjševanje problematike na tem področju je potrebna učinkovita koordinacija na nacionalni, regijski in lokalni ravni. K zaježitvi naraščajoče rabe drog med dolenskimi mladostniki lahko pomembno prispeva dobra informiranost vseh, ki so mladim blizu ali se z njimi poklicno ukvarjajo: staršev, pedagoških in svetovalnih delavcev, vzgojiteljev, zdravstvenih delavcev, nosilcev lokalnega odločanja, predstavnikov socialnih služb, policije, nevladnih organizacij, verskih in lokalnih skupnosti, lokalnih medijev in še mnogo drugih. Dobra informiranost omogoča prepoznavanje problematike uživanja drog ter ustrezno in zgodnje ukrepanje.

Literatura

1. Reasoner WR. Razvijanje pozitivnega samovrednotenja mladostnikov. Ljubljana: Inštitut za razvijanje osebne kakovosti, 1999.
2. Čebašek Travnik Z. Družina in bolezni odvisnosti. In: Čebašek-Travnik Z, Rus-Makovec M, editors. Slovensko društvo za družinsko terapijo: Psihiatrična klinika, 1996: 31-38.
3. Konec N, Podkrajšek D. Izbrani dejavniki tveganja za zdravje otrok in mladostnikov. In: Štern B, editor. Zgodnje odkrivanje in celostna obravnava otrok in mladostnikov, ki jih ogrožajo kronične nenalezljive bolezni, v osnovni zdravstveni dejavnosti. Zbornik projekta. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje Republike Slovenije in CINDI Slovenija, 2007: 13–19.
4. İlhan IO, Yildirim F, Demirbas H, Dogan YB. Prevalence and sociodemographic correlations of substance use in a university-student sample in Turkey. *Int J Public Health* 2009; 54: 40–4.
5. Vigna-Taglianti F, Vadrucchi S, Faggiano F, Burkhart G, Siliquini R, Galanti MR. Is universal prevention against youths' substance misuse really universal? Gender specific effects in the EU-Dap school-based prevention trial. *J Epidemiol Community Health* 2009; 63: 772–8.
6. Wu LT, Ringwalt CL, Weiss RD, Blazer DG. Hallucinogen-related disorders in a national sample of adolescents: the influence of ecstasy/MDMA use. *Drug Alcohol Depend* 2009; 104: 156–66.
7. Vivancos R, Abubakar I, Hunter PR. Sexual behaviour, drugs and alcohol use of international students at a British university: a cross-sectional survey. *Int J STD AIDS* 2009; 20: 619–22.
8. Hibell B, Guttormsson U, Ahlstrom S, Balakireva O, Bjarnason T, Kokkevi A, Kraus L. The 2007 ESPAD Report – Substance use among students in 35 European countries. The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs. Stockholm, 2009. Pridobljeno 5. 2. 2010 s spletne strani: <http://www.espad.org/espad-reports>.

9. Radešček D. ESPAD Dolenjska 2003: Regijsko poročilo. Novo mesto: Zavod za zdravstveno varstvo Novo mesto, 2004.
10. Altman DG. Practical statistics for medical research. Boca Raton: Chapman&Hall/ CRC, 1999.
11. Premik M. Socialno medicinski vidiki šolske medicine. Zdrav Var 1998; 37 Suppl: 25–38.
12. Tomori M. Nekatere značilnosti populacije toksikomanov v Sloveniji: raba in zloraba drog pri slovenskih mladostnikih. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta, 1979.
13. Nolimal D, Rode N, Lahajnar J, Dekleva B. Razširjenost drog med srednješolci v Ljubljani v letu 1992. Zdrav Var 1995; 34: 567–574.
14. Tomori M, Stergar E, Pinter B, Rus Makovec M, Stikovič S. Dejavniki tveganja pri slovenskih srednješolcih. Ljubljana: Psihiatrična klinika, 1998.
15. Dekleva B. Droge med srednješolsko mladino v Ljubljani. Ljubljana: Mestna občina, Mestna uprava, Oddelek za predšolsko vzgojo, izobraževanje in šport, Urad za preprečevanje zasvojenosti: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, 1998.
16. Sande M. Uporaba drog v družbi tveganj: vpliv varovalnih dejavnikov in dejavnikov tveganja. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, 2004.
17. Podkrajšek D, Lekić K, Konec Juričič N, Šafran P. E-adolescent and health. Eur J Public Health 2007; 17 Suppl 2: 146.
18. Stanojevič Jerkovič O. Raziskava o razširjenosti alkohola in preostalih drog med srednješolsko mladino v regiji Maribor. Maribor: Zavod za zdravstveno varstvo Maribor, 2008.
19. Konec Juričič N. ESPAD 2007. Raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino v regiji Celje. Celje: Zavod za zdravstveno varstvo Celje, 2008.
20. Sučić Vukovič M, Majcan Kopilovič I, Stergar E. ESPAD Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino, zdravstvena regija Koper 2007. Koper: Zavod za zdravstveno varstvo Koper in Klinični inštitut za medicino dela, prometa in športa, Univerzitetni klinični center, 2008.
21. **Raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino v regiji Ravne na Koroškem. Ravne na Koroškem: Zavod za zdravstveno varstvo Ravne, neobjavljeni rezultati.**
22. **Raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino v regiji Nova Gorica. Nova Gorica: Zavod za zdravstveno varstvo Nova Gorica, neobjavljeni rezultati.**
23. **Raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino v regiji Kranj. Kranj: Zavod za zdravstveno varstvo Kranj, neobjavljeni rezultati.**
24. **Raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino, Mestna občina Ljubljana. Ljubljana: Zavod za zdravstveno varstvo Ljubljana, neobjavljeni rezultati.**
25. Avsec A. Stereotipi o moških in ženskih osebnostnih lastnosti. Psihološka obzorja 2002; 2: 23–25.
26. Jeriček H, Scagnetti N, Pucelj V. Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju: HBSC Slovenija 2006: poročilo o raziskavi. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije, 2007.
27. Jeriček H, Scagnetti N, Pucelj V. HBSC Slovenija 2002. Z zdravjem povezano vedenje v šolskem okolju. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije, 2002.
28. Jeriček H, Pucelj V. Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju – primerjava med letoma 2002 in 2006. Zdrav Var 2008; 47: 126–136.
29. DiFranza JR, Savageau JA, Rigotti NA, Fletcher K, Ockene JK, McNeill AD, Coleman M, Wood C. Development of symptoms of tobacco dependence in youths: 30 month follow up data from DANDY study. Tobacco Control 2002; 11: 228–35.
30. Toš N, Malnar B. Družbeni vidiki zdravja: Sociološka raziskovanja odnosa do zdravja in zdravstva. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani; Inštitut za družbene vede, 2002.
31. Toš N (urednik). Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 1999-2004. Ljubljana: CJM – Center za raziskovanje javnega mnenja, 2004. Pridobljeno 5. 2. 2010 s spletne strani: <http://www.cjm.si/SJM>.
32. Zakon omejevanju uporabe tobanih izdelkov, uradno prečiščeno besedilo (ZOUTI-UPB3). Uradni list Republike Slovenije. 1996;57:4770-3. Pridobljeno 5. 2. 2010 s spletne strani <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199657&stevilka=3318>.
33. Zakon omejevanju uporabe tobanih izdelkov, uradno prečiščeno besedilo (ZOUTI-UPB3). Uradni list Republike Slovenije. 2007; 93: 12483-88. Pridobljeno 5. 2. 2010 s spletne strani <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200793&stevilka=4603>.
34. Koprivnikar H. Izpostavljenost tobačnemu dimu in kadilске navade polnoletne populacije RS v letih 2006 in 2007. V: Koprivnikar H in sod. Svetovni dan brez tobaka. Zbornik prispevkov. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja RS, 2008: 5–6.
35. Bajt M. Tvegana vedenja: Uporaba tobaka, alkohola, marihuane. V: Jeriček H. in sod. Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije, 2006: 121–150.
36. Kovše K. Poraba alkohola in kazalci škodljive rabe alkohola v Sloveniji v letu 2007. Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije, 2009. Pridobljeno 5. 2. 2010 s spletne strani http://www.ivz.si/javne_datoteke/datoteke/775-PorabacalkoholacincakazalcicskodljivecrabecalkoholacvcvSlovenijicvctetuc2007.pdf
37. Radešček D. Z zdravjem povezan vedenjski slog. Pridobljeno 5. 2. 2010 s spletne strani http://www.zzv-nm.si/media/Vedenjski_slog.pdf
38. Lovrečič M, Lovrečič B. Kanabis med dejavnikom tveganja za zdravje in lajšanjem zdravstvenih težav? Zdrav Var 2006; 45: 158–164.
39. Pance M. Marihuana: dejstva, ki jih bi morali poznati starši. Ljubljana: Urad za droge, 2005.
40. Poročilo s področja prepovedanih drog v Republiki Sloveniji. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije, 2009. Pridobljeno 5. 2. 2010 s spletne strani: http://www.ivz.si/javne_datoteke/datoteke/1423Porocilo_s_podrocja_prepovedanih_drog.pdf.
41. Stanje na področju problematike drog v Evropi. Letno poročilo 2009. Evropski center za spremljanje drog in zasvojenosti z drogami. Pridobljeno 5. 2. 2010 s spletne strani: http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_93236_SL_EMCCDA_AR2009_SL.pdf.
42. Hočevar A. O drogah drugače. Priročnik za starše in druge odrasle osebe, ki so v stiku z mladimi. Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, 2006.
43. Tomori M. Duševno zdravje v šoli. Zdrav Var 2001; 40: 21–23.